

Bosna i Hercegovina i NATO – Gde je tu Republika Srpska?

Politička zbivanja unutar Bosne i Hercegovine od potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma 1995. godine, bila su često veoma dinamična, a istovremeno i vredna pažnje različitih međunarodnih aktera. Prošlo je više od trideset godina od završetka rata, a tokom navedenog vremenskog intervala stiče se utisak da nije bilo dana a da se država Bosna i Hercegovina nije suočila sa nekom vrstom krize. Postoji značajan broj povoda i uzroka za krize, a glavni akteri su najčešće politički predstavnici konstitutivnih naroda kao i institucija Visokog predstavnika, dok kompleksni politički i institucionalni sistem samo dodatno doprinosi produbljivanju, a retko kada sprečavanju ili rešavanju ovog konfuznog stanja. Najsvežiji primer, koji je mogao da preraste u veoma značajnu političku krizu, a pritom da izazove nepredvidive potrebe u Bosni i Hercegovini, bio je slučaj, sada već bivšeg predsednika Republike Srpske, Milorada Dodika. Naime, Dodik je u avgustu 2025. optužen za nepoštovanje odluke Visokog predstavnika Kristofera Šmita, koji je prethodno sprečio stupanje na snagu Zakona o neprimenjivanju odluka Ustavnog suda BiH i u krivičkom postupku osuđen na godinu dana zatvora i zabranu obavljanja funkcije koja se finansira iz budžeta BiH u periodu od šest godina. Već krajem oktobra Kancelarija za kontrolu stranih sredstava Ministarstva finansija Sjedinjenih Američkih Država (OFAC) uklonila je sa liste sankcija Milorada Dodika, članicu Predsedništva Bosne i Hercegovine Željku Cvijanović, kao i ranije sankcionisane članove Dodikove porodice, njihove firme i bliske saradnike. OFAC je sankcionisala Dodika prethodno već dva puta zbog antidejtonskog delovanja, odnosno podrivanja države Bosne i Hercegovine. Ukidanje sankcija Miloradu Dodiku je izazvalo različite reakcije i kontroverze. Postavilo se pitanje da li je Dodik nešto obećao američkoj administraciji zauzvrat, odnosno da li je „nagodba“ značila da neće biti sputavanja ulaska Bosne i Hercegovine u Severnoatlantski savez (NATO)? Bilo kako bilo, u daljem radu biće kratak hronološki osvrt na odnose između Republike Srpske i NATO-a, kao i skiciranje najbitnijih pogodnosti za Republiku Srpsku u slučaju da Bosna i Hercegovina postane punopravna članica Severnoatlantskog saveza.

NESREĆNA 1995. GODINA – „NAMERNA SILA“ I POSLEDICE

NATO bombardovanje Republike Srpske, pod kodnim imenom operacija Namerna sila (engl. Operation Deliberate Force) trajalo je od 30. avgusta do 20. septembra 1995. Avijacija NATO-a bombardovala je položaje Vojske Republike Srpske u zonama bezbednosti Ujedinjenih nacija (pre svega Sarajevo i Goražde), ali i druge položaje Vojske Republike Srpske, dok je rezultat intervencije deblokada Sarajeva. Povod za bombardovanje bilo je granatiranje sarajevske pijace Markale 28. avgusta 1995. godine sa položaja Vojske Republike Srpske, kada je od eksplozija granata poginulo 37 civila. Zanimljivo je da

operacija „Namerna sila“ predstavlja prvu vojnu operaciju posle Hladnog rata koja je imala za cilj da postigne politički ishod primenom međunarodne vazdušne sile, uz oslanjanje isključivo na domaće kopnene snage (Armiju Bosne i Hercegovine, Hrvatsko vijeće odbrane, kao i regularnu Hrvatsku vojsku) koje su vodile borbe na teritoriji .

Mir postignut 1995. godine i nakon više od tri decenije i dalje traje, što je najbitnije, ali uz usputne političke krize. Ključni razlog za uspešnost je svakako posledica kontinuiranog prisustva međunarodnih mirovnih snaga i trajnog međunarodnog angažmana, bez nekih izgleda za nekom drastičnom promenom u skorijoj budućnosti. Početno jednogodišnje raspoređivanje Implementacionih snaga (IFOR – Implementation Forces), od oko 60.000 mirovnjaka, bilo je više od trećine broja međunarodnih trupa na vrhuncu sličnih misija u Iraku ili Avganistanu. Godinu dana kasnije IFOR je prešao u Stabilizacione snage (SFOR – Stabilization Forces), i smanjio broj mirovnjaka na 31.000. Kada je NATO u decembru 2004. godine, devet godina nakon mirovnog sporazuma, predao mirovnu misiju u Bosni i Hercegovini Evropskoj uniji — počinje nova misija EUFOR „Altea“ — kada je bilo prisutno oko 7.000 međunarodnih mirovnjaka. Već u februaru 2007. godine taj broj je dodatno smanjen na 1.600 mirovnjaka. Trenutno je u BiH stacionirano 3500 pripadnika misije EUFOR-a, a navedena misija predstavlja najdužu vojnu misiju Evropske unije, a trenutno predstavlja i jedinu kopnenu misiju u BiH, koja ima mandat da korisiti silu.

Navedena dešavanja iz ratnih godina i dalje veoma značajno utiču na negativne stavove i percepciju građana u Republici Srpskoj prema potencijalnom članstvu Bosne i Hercegovine u Severnoatlantskom savezu. Raspoloženje javnog mnjenja se preslikava i na relevantne političke stranke u Republici Srpskoj, pri čemu zvanično nijedna od njih u svom programu evroatlantske integracije ne ističe kao neki od ključnih spoljnopoličkih prioriteta. Kada je reč o istraživanjima stavova građana BiH u vezi članstva u NATO-u, vidljiva je i karakteristična etnička polarizacija po ovom pitanju. Prema jednom istraživanju iz 2023. godine 69, 1% građana BiH podržava članstvo u NATO, dok je 30, 9% protiv. Kada se istraživanje fokusira na entitete, stavovi su sledeći: u Federaciji BiH, čak 90, 7% građana podržava članstvo u NATO, dok u Republici Srpskoj 32, 6% (što je veoma zanimljivo i pored specifičnih okolnosti iz skorije prošlosti). U distriktu Brčko, podrška NATO savezu, prema navedenom istraživanju je 56%. Građani BiH su po ovom pitanju podeljeni, što svakako nije ništa iznenađujuće, ali postavlja se pitanje šta članstvo u Severnoatlantskom savezu može da donese Republici Srpskoj - i da li je to u interesu ovog bosanskohercegovačkog entiteta?

ČLANSTVO BIH U NATO ALIJANSI – ŠTA TO DONOSI REPUBLICI SRPSKOJ?

Republika Srpska, kao entitet ne može pristupiti NATO savezu odvojeno od države Bosne i Hercegovine, ali je hipotetički moguće analizirati potencijalne koristi Republike

Srpske u slučaju ulaska cele države. Posledice eventualnog članstva BiH u NATO alijansi istovremeno bi se odrazile i na politički, bezbednosni i ekonomski položaj entiteta Republika Srpska. U nastavku sledi analiza šta bi potencijalno članstvo BiH u NATO donelo Republici Srpskoj. Navedeni stavovi i tvrdnje u nastavku rada biće lično stavovi autora.

Kada je reč o bezbednosnom položaju i pristupanju jedne države vojnom savezu (u ovom slučaju NATO), ključan benefit je svakako uključivanje u sistem kolektivne bezbednosti koji trenutno broji trideset jednu državu članicu. Čuveni član 5 Vašingtonskog sporazuma jasno precizira: „Članice se slažu da će oružani napad na jednu ili više od njih u Evropi ili Severnoj Americi biti smatran napadom protiv svih njih...“ BiH kao mala i relativno siromašna država, sa skromnim vojnim budžetom u 2025. godini od oko 200 miliona evra (401.186.000 KM) iz članstva u NATO, može da izvuče različite pogodnosti. Naime, 98% budžeta odlazi na vojnu odbranu, dok su po 1% određeni za operacije kolektivne sigurnosti/bezbednosti i međunarodnu saradnju, što dalje u ovom slučaju implicira da kolektivna bezbednost koju nudi NATO može predstavljati funkcionalniji, manje rizičan, ali i jeftiniji model od samostalnog obezbeđivanja bezbednosti države, koju sprovode Oružane snage Bosne i Hercegovine. Republika Srpska u tom kontekstu, članstvo u NATO-u može iskoristiti kako bi doprinela dugoročnoj stabilizaciji sopstvenog bezbednosnog okruženja (nemoguća je situacija iz 1995. kada je tadašnja vojska Republike Srpske bila pred slomom, ali ostaje kao opomena entitetskom rukovodstvu), ali i smanjenju mogućnosti regionalnih i unutrašnjih bezbednosnih kriza.

Posmatranjem iz političkog ugla, stabilnost bezbednosnog sistema države Bosne i Hercegovine koju bi garantovao Severnoatlantski savez izazvao bi i neke potencijalno pozitivne promene koje bi uticale i na unutrašnje međuentitetske i institucionalne odnose kada je reč o razumevanju i primeni Dejtonskog mirovnog sporazuma. Svedočimo da Republika Srpska često insistira na povratku izvornih dejtonskih nadležnosti i vraćanju pojedinih institucionalnih autonomija. Hipotetička situacija u kojoj su smanjene bezbednosne i političke tenzije, a koje trenutno veoma značajno oblikuju političku scenu BiH, potencijalno može dovesti da se smanji uticaj i uloga Visokog predstavnika i njegovih čuvenih bonskih ovlašćenja, kao i pritisak spoljnih aktera koji neretko interвениšu u unutrašnjim političkim procesima. Integrisanjem u NATO indirektno se podstiče koliko-toliko politička predvidljivost, iako se naravno ovim neće rešiti svi sporovi i tenzije kojih u BiH ima na pretek. Republika Srpska bi to mogla iskoristiti time što bi se predstavila kao pouzdan i konstruktivan partner, a njen imidž bi bio umnogome poboljšán.

Kada je u pitanju ekonomski položaj Republike Srpske, slika je sumorna, jer se ovaj entitet suočava sa ekonomskim izazovima, odlivom stanovništva a samim tim i radne snage, kao i ograničenim investicionim kapacitetima. Ekonomski aspekti članstva su

svakako jedan od možda najznačajnijih argumenata u prilog integrisanju u Severnoatlantski savez. Iskustva drugih država iz regiona, pokazuju da ulazak u NATO često dovodi do rasta poverenja investitora, naime priliv direktnih stranih investicija u Crnu Goru nakon 2017. povećan je za 60% (u Rumuniji na primer 141%) , a to dalje prati i poboljšanja kreditnog rejtinga. Razlozi su logični jer investitori najpre biraju stabilnost i predvidljivo političko okruženje. Treba istaći da NATO nema mogućnost upravljanja fondovima za infrastrukturu poput EU (koja ima IPA fondove), već se finansiranje infrastrukturnih projekata u zemljama članicama (i partnerima) odvija kroz nacionalne budžete, kreditne linije međunarodnih banaka (najčešće preko Evropske banke za obnovu i razvoj - EBRD) i bilateralnu pomoć, dok NATO podstiče saradnju i standarde, a kroz Partnerstvo za mir (Partnership for Peace – PfP) i druge programe, članice investiraju u svoju transportnu i energetska mrežu koja ima i vojnu dimenziju, a sve u cilju bolje logistike između saveznika. Takođe, NATO ima i različite programe, a najznačajniji su: PfP Trust Funds, koji pomažu zemljama članicama da modernizuju i usklade svoju vojnu infrastrukturu sa NATO standardima i NATO Security Investment Programme (NSIP), koji investira u zajedničke odbrambene infrastrukturne projekte i objekte koji su ključni za efikasno funkcionisanje Alijanse. Treba istaći da se na teritoriji Republike Srpske nalaze se 4 preduzeća vojno-namenske industrije: Tehnički remont Bratunac (privatno preduzeće, koje proizvodi oklopno naoružanje), Zrak – DKS Teslić (proizvodnja i remont nišanskih sprava), Kosmos.ad Banjaluka (remont radarskih i raketnih sistema) i Oraz u Bijeljini (remont avionskih motora). Namenska industrija BiH je u prvih šest meseci 2025. ostvarila izvoz vojne opreme u vrednosti preko 311 miliona konvertibilnih maraka (oko 150 miliona evra), što predstavlja rast od 31% u odnosu na 2024. godinu. Glavni problem sa kojim se ova preduzeća suočavaju su uglavnom upravljačke i političke prirode (ako su u državnom vlasništvu), dok istovremeno imaju značajan potencijal pogotovo sada kada je globalna potražnja u uzlaznoj putanji. Preduzeća u Republici Srpskoj integrisanjem u NATO mogu iskoristiti iskustva i tehnologiju zemalja članica, a u krajnjoj instanci i stvoriti snažan izvozni brend, što bi značajnije uticalo na privrednu sliku same Republike.

POTENCIJALNI IZAZOVI

Poseban izazov za članstvo BiH u NATO predstavlja odnos građana i relevantnih političkih stranaka iz Republike Srpske prema Srbiji, ali i prema konceptu vojne neutralnosti. Značajan deo javnosti ovog entiteta NATO doživljava kroz prizmu istorijskog iskustva i bombardovanja iz 1995. kao i bombardovanja susedne Srbije 1999. godine sa kojom je Republika Srpska u skladu sa Dejtonskim mirovnim sporazumom u više navrata potpisivala Sporazum o specijalnim paralelnim vezama (1997, 2001. i 2006.). Iskustva iz 1995. i 1999. su prozvela odnos trajnog nepoverenja građana Republike Srpske prema ovoj vojnoj alijansi. Ipak, sa pravno-političkog stanovišta, članstvo BiH u NATO-u ne bi

automatski značilo narušavanje posebnih veza Republike Srpske sa Srbijom, niti bi isključivalo mogućnost očuvanja političkog i entitetskog identiteta RS. Istraživanje javnog mnjenja iz 2023. godine o kome je reči bilo na početku rada, jasno pokazuje da iako 32, 6% stanovništva podržava članstvo u Severnoatlantskom savezu, njih 63, 3% ipak podržava vojnu neutralnost. Emocionalno nasleđe bombardovanja iz 1995. i 1999., koja su okončana vremenski relativno skoro, često nadilazi argumente zasnovane na aktuelnim geopolitičkim činjenicama, kada su na političkoj karti Balkanskog poluostrva, Bosna i Hercegovina i Srbija (takođe Kosovo kao još uvek nedefinisan entitet) okružene članicama Severnoatlantskog saveza. Drugi važan izazov odnosi se na unutrašnje političke podele i tenzije u BiH. Često odsustvo konsenzusa između entiteta i konstitutivnih naroda čini proces NATO integracija izrazito polarizujućim, koji dodatno produbljuje institucionalna kompleksnost, kao i nespremnost političkih lidera za trajnijim kompromisom. Republika Srpska, pitanje članstva u NATO-u posmatra kao sredstvo političkog pritiska Sarajeva, a ne kao rezultat zajedničkog strateškog planiranja. Na kraju, svakako najznačajan izazov su finansijske i institucionalne obaveze koje proizilaze iz članstva u NATO-u. Reforme sektora bezbednosti, modernizacija i prilagođavanje standardima zahtevaju značajna sredstva, što u uslovima ograničenih ekonomskih sredstava Republike Srpske, kao i Bosne i Hercegovine deluje kao samo još jedan problem u moru drugih.

ZAKLJUČAK

Kada je reč o pitanju članstva Bosne i Hercegovine u NATO-u, posmatrano iz perspektive Republike Srpske, ostaje svakako kao jedno od najsloženijih. Bezbednosna politika kao jedna od krucijalnih ideja na kojoj počiva NATO savez u slučaju BiH odlazi u drugi plan, a primat preuzimaju bosansko-hercegovačke političke elite sa međusobnim razmiricama i optužbama, a relacija trvenja je svima dobro poznata i odigrava se na liniji – Sarajevo – Banjaluka. Potencijalne koristi od kolektivne bezbednosti i dugoročne stabilizacije države nisu zanemarljive, već naprotiv, koriste i jednom i drugom entitetu. Ipak, brojni izazovi, a pre svih istorijski i politički, značajno utiču na rezervisanost javnog mnjenja i političkih aktera u Republici Srpskoj.

Slobodno se može reći da nepostojanje unutrašnjeg konsenzusa u BiH, kao i snažno nasleđe prošlosti, koje često preuzima primat na ovim prostorima, ali i osetljiv odnos Republike Srpske prema Srbiji i konceptu vojne neutralnosti su glavne prepreke na tom putu. Rukovodstvo Republike Srpske, u više navrata ističe da se odluke donose uz puno uvažavanje dejtonskih nadležnosti i principa ravnopravnosti entiteta, a potencijalni ulazak u NATO je svakako jedna od tih odluka, gde je nerealno očekivati uspešnost bez konsenzusa i široke javne rasprave.

Za članstvo u NATO alijansi, potrebna je pre svega spremnost i odgovornost unutrašnjih političkih aktera da budu kooperativni u realizaciji i i razvijanju bezbednosne arhitekture koju ovaj savez nudi. Geopolitički momenat i nije najsrećniji za promovisanje NATO saveza, kada trenutno svedočimo da američka administracija pretenduje na teritoriju države saveznice koja je istovremeno i osnivač ove vojne organizacije. Unutar-saveznički odnosi su svakako na ispitu, ali NATO u trenutnim međunarodnim okolnostima za evropske države ipak nema alternativu. Bez zajedničkog dijaloga (koji je nekako uvek u deficitu u Bosni i Hercegovini), argumentovane stručne analize i međusobnog uvažavanja oba entiteta i lidera sva tri konstitutivna naroda, pitanje NATO integracija će i dalje ostati kamen razdora i polarizacije, a ne put mira i razvoja. Umeće izgradnje poverenja biće ključno i za Republiku Srpsku i za Federaciju Bosnu i Hercegovinu, jer bez toga država Bosna i Hercegovina nema srećnu perspektivu.

Nama trenutno preostaje da vidimo, da li je Bosna i Hercegovina spremna da naprasno i ekspeditivno reformiše bezbednosni sektor do 2027. godine i samim tim postane sledeća članica NATO saveza, jer je možda, bivši predsednik RS Milorad Dodik, ipak stvarno nešto obećao američkoj administraciji...

BIBLIOGRAFIJA:

„Bosnia, 1995—Operation Deliberate Force - The Value of Highly Capable Proxy Forces“, документ доступан на: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2017/04/9780815732419_ch1.pdf, приступљено 10. 1. 2026.

Goran Dakić, „Dodik pred zidom“, RADAR, 8. 8. 2025, dostupno na: <https://radar.nova.rs/global/presuda-miloradu-dodiku/>, pristupljeno 7. 1. 2026.

„EUFOR najavio intenzivnije patroliranje vojnika u BiH“, Radio Slobodna Evropa, 9. 3.2022, , dostupno na: <https://ba.voanews.com/a/eufor-najavio-intenzivnije-patroliranje-vojnika-u-bih/6477248.html>, pristupljeno 10. 1. 2026.

Zinaida Đelilović, „Ko je ko u namjenskoj industriji BiH“, , Bloomberg adria, 20. avgust 2025, dostupno na: <https://ba.bloombergadria.com/ekonomija/bih/85377/ko-je-ko-u-namjenskoj-industriji-bih/news>, pristupljeno 12. 1. 2026.

Majda Halilović and Nejra Veljan, „ATTITUDES TOWARDS NATO: A SURVEY REPORT SUMMARY OF KEY FINDINGS“, Atlantic Initiative, доступно на: <https://atlantskainicijativa.org/wpcontent/uploads/2024/02/Policy-Paper-Attitudes-towards-NATO-A-Survey-Report.pdf>, приступљено: 10. 1. 2026.

Ministarstvo odbrane Bosne i Hercegovine, „BUDŽET ZA GRAĐANE MINISTARSTVA ODBRANE BOSNE I HERCEGOVINE ZA 2025. GODINU”, Sarajevo, decembar 2025, dostupno na: <https://www.mod.gov.ba/afoto2016/18122025%20Budzet%202025.pdf>, pristupljeno 11. 1. 2026.

Министарство спољних послова Републике Србије, Партнерство за мир, доступно на: <https://www.mfa.gov.rs/spoljna-politika/bezbednosna-politika/partnerstvo-za-mir>, приступљено 11. 1. 2026.

„SAD ukinuo sankcije Miloradu Dodiku i još 48 fizičkih i pravnih lica”, Radio Slobodna Evropa, 29. 10. 2025, dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/dodik-ukinute-sankcije-sad/33568374.html>, pristupljeno 7. 1. 2026.

„The Washington Treaty“, NATO, Article 5, доступно на: <https://www.nato.int/en/about-us/organization/founding-treaty>, приступљено: 10. 1. 2026.

Kržalić, Armin. „Članstvo Bosne i Hercegovine u NATO: Argumenti za i protiv”, „*Društvena i tehnička istraživanja*“ , 10, br. 1,(2024.): 4 – 12.

Fiscal Year 2026 BUDGET North Atlantic Treaty Organization Security Investment Program, доступно на: https://comptroller.war.gov/Portals/45/Documents/defbudget/FY2026/budget_justification/pdfs/1_1_NATO_Security_Investment_Program/fy26_NATO_Security_Investment_Program.pdf, приступљено 11. 1. 2026.